

Anarkistisk ekonomi

Ett försvar av penningen

Arwid

1993

Artikel publicerad i tidningen Brand #6 1993

Anarkister har väl sällan gjort sig kända som gurus på ekonomins område – men väl på moralens. Ekonomi är lite suspekt och småborgerligt helt enkelt – precis som det här inlägget. Istället nöjer man sig med att pränta in och idissla de ekonomiska system som Proudhon, Bakunin och Kropotkin har skänkt rörelsen.

En borgerlig fackman utan speciellt mycket fantasi skulle se dem som ofullgångna eller som stickspår, utan att fatta att tjusningen kanske ligger just där, i all optimism och det totala förnekandet av detta samhälle. Tyvärr så saknar de flesta människor fantasi i dagens Sverige. Kanske måste anarkisterna bli lite tråkiga för att slå håll på de mentala tvångströjorna.

Här följer en tråkig artikel.

Både Proudhons **mutualism** och Bakunins **kollektivism** tror sig precis som borgaren Ricardo och allas vår Karl Marx ha hittat en varas absoluta värde och nonchalerar köparen, trots att marknaden i form av byte har existerat i över 3.000 år.

Mutualismen bygger på tanken om ömsesidighet och vara för vara, tjänst för tjänst, utan vinst för någon. Och som modern läsare frågar man sig var i helvete kohandeln tog vägen. Ett lyckat byte är alltid ett lyckat byte (och dessutom väldigt osmidigt) och Proudhon glömmer som Bakunin helt bort konsumenten och den eventuella vinsten eller förlusten som finns där även om man skiter i pengarna.

Som kollektivist har man nämligen rätt till den oavkortade frukten av sitt arbete. Kropotkin kritiserade honom helt riktigt för att i praktiken behålla löneprincipen, då man måste ha en måttstock för att bestämma ett arbetes värde. En måttstock som sedan lång tid i västerlandet hetat pengar. Men även Bakunin glömde bort att priset bestäms på en marknad trots att han indirekt accepterat penningen.

Kropotkin är den förste store anarkist som för in konsumenten i diskussionen, men samtidigt slänger han bort allt vad pengar heter. Den frihetliga kommunismen eller anarkokommunismen är skapad. Med den följer en enorm betoning på folks behov som ledande för produktionen med idealismen som enda garant för att det inte brakar ihop. Han kantrar över i nästa dike och helt plötsligt befinner vi oss i ett rosafärgat lyckorike där det inte behövs någon egoistisk morot för att bidra med sitt strå till stacken.

Både borgare och socialister har skrattat åt den vackra tanken. En anarkist svarar att det funkade i Spanien. Men är inte tanken åtminstone i nuet lite väl idealistisk?

Kanske tänker läsaren att frågan är onödig då allt ligger långt in i framtiden och att dessa teorier funkar bra som ideal. Resten fixar vi i praktiken när det väl smäller. Men är det inte också viktigt att vara förberedd, om ej bunden, och dessutom kunna nå ut och bli förstådd och väcka tilltro till sina idéer som någorlunda realistiska.

Om diskussionen inte är onödig måste vi kunna besvara frågan om möjligheten att använda oss av pengar, en måttstock, i ett marknadssystem utan att låta oss förgiftas av dess makt.

En sak kan vi slå fast på en gång och det är att anarkister precis som – eller ännu mer – dagens marknadsekononiska system tänker sig en direkt kontakt mellan producent och konsument, säljare och köpare. Vi tänker oss inte som i forna Sovjet en centralistisk planering som likt en ande, gud, vet hur det ska vara och vad folk vill ha.

En del av oss hakar dock fortfarande fast vid tilltron till en ramplanering, som i sin tur betyder en politisk styrning som kanske är värre än dagens, då den rör folks privata livsvanor och konsumtionsmönster. Trots det har alla borgare och många socialister sedan ryska revolutionen satt likhetstecken mellan planekonomi

och socialism. När alla borde veta att den väsentliga frågan alltid har varit vem som bestämmer. En ägande-fråga med andra ord, eller varför inte en klassfråga. Frågan om planering är däremot bara en fråga om "hur" och kan besvaras på hur många sätt som helst. Säkerligen med skillnader mellan en anarkist, sosse och apk:are.

En syndikalistiskt inspirerad företagsekonom som jag prata med för ett tag sedan var mycket mer positiv än vad jag själv är och verkade lätt kropotkiansk. I sin forskning hade han funnit stöd för tesen att priset och därmed pengarna inte alls är så viktiga som vi tror. Det var snarare andra mer sammanhängande strukturer än priset som var avgörande; till exempel långa affärsförbindelser, gemensam produktutveckling och tekniskt samarbete.

Med andra ord: inbördes hjälp.

Företag köpte av varandra mer tack vare sådana orsaker än ett billigare pris. Själv insåg jag under samtalet att jag blivit praktiskt lurad under mina år på gymnasiet.

Dessutom tyckte han mena att vi som konsumenterna ofta går till samma ställen för att köpa det vi vill ha. Kanske menade han att det mellan den vanlige konsumenten och producenten finns en relation som mer grundade sig på tilltro, tycke och annat än pengar. På honom verkade det nästan som vi skulle kunna rulla bort mynten, och i så fall vore denna artikel helt meningslös. Istället skulle man kunna slå sig till ro med insikten att man efter revolutionen bara behövde läsa Kropotkins **Erövringen av brödet**.

Men antagligen menade han bara att allt inte är så hemskt som det ser ut, att det finns hopp och att dagens marknadsekonomi inte fungerar helt på det sätt som borgare och abstrakta nationalekonomer vill och behöver (för sina teoretiska modeller och den legitimering de skänker) att den gör. Penningen har makt i folks medvetande men inte en total makt – trots vår slösande privatägda och egoistiska samhälle.

Så vad skulle inte ett kollektivt ägande innebära? Kanske skulle till och med en marknadsekonomi med pengar fungera någorlunda under en övergångsperiod och hjälpa in idealismen helt och fullt på arenan. För den kritiske läsaren betonas att man inte kan experimentera med detta i det nuvarande samhället. Men sägas skall också att en bytesekonomi annars kommer att antingen innebära vinst i bytet och otymplighet a la Proudhon eller kräva Kropotkins idealism på en gång.

Vad händer om vi tänker oss en lyckad och ärorik revolution där vi faktiskt lyckas sno tillbaka det borgarna alltid förvägrat oss: ägandet. När samhället består av löntagarägda eller samhällsägda företag? För mig innebär det främst att vi slipper en självgod och egoistisk rövarekonomi där vissa kan kosta på sig sociala katastrofer, köpa sig fria och slippa se misären utanför rikemansgettona.

Ett löntagarägt företag där man per definition som arbetare inte kan växa sig för stor styrs av människor som dessutom har förgreningar ut i samhället. Man har vänner som inte jobbar på samma företag, sina barn på dagis, fritids och skola, familjens gamlingar på ålderdomshem osv. Ett löntagarägt företag är som en konsekvens av detta också knutet till ett unikt geografiskt område med otaliga mänskliga band – det blir mycket svårt att ens försöka bedriva någon utpressningspolitik gentemot lokalsamhället och flytta till grönare marknader.

Som löntagare i detta företag är inte heller vinsten allt. Man är också självklart intresserad av mer fritid, arbetsmiljön och naturen runt fabrikena. Problemet med pengarnas gift krymper än mer.

Kanske är det så att dessa andra intressen inte helt väger upp och överflyglar profiten och vinstintresset. I alla fall inte på en gång, även om tanken på en revolution nästan förutsätter en mycket stor vrede om än ej solidarisk idealism. Risken för en nation med småkapitalister är överhängande. Gruppintressen kan tänkas

strida mot varandra.

Om vi är ense om det praktiska i att behålla pengarna så återstår i så fall frågan om vi kan överlåta kontrollen av ekonomin till den organiserade allmänna opinionen eller bemyndiga till exempel ett LS med en politisk makt över den, dvs låta den sätta ramar och indirekt styra den genom lagar.

Personligen föredrar jag det senare sättet, hur reformistiskt det än låter.

Risken med det första alternativet är naturligtvis godtycket. Men kan man inte, som jag menar, lita på att vi människor direkt efter revolutionen besjålas av en kropotkiansk godhet, så kan man knappt heller räkna med att den folkliga domen blir bättre, då den per definition är utan ansvar inför någon.

Fördelen med arbetardemokrati och ett politiskt organ, som man naturligtvis ska försöka göra sig kvitt så fort det går, är att de väljs på mandat och direkt avsättningsbara av dem som gav dem mandat. De har ett formellt ansvar mot någon.

Nackdelen är också uppenbar för varje anarkist. Makten, byråkratiseringen och ämbetsmannaväldet. Men jag menar att om det klart definieras vad som får beslutas över och hur noggrant, samtidigt som de valda från varje företag eller annan social organisation är direkt avsättningsbara, så är risken mycket liten för att det går åt helvete. Och sedan tar naturligtvis den långa marschen mot anarkokommunismens lyckorike vid. Halleluja och amen.

Det Anarkistiska Biblioteket

Arwid
Anarkistisk ekonomi
Ett försvar av penningen
1993

Tidningen Brand #6 1993

sv.anarchistlibraries.net